

Cuvântul și campania de presă pentru revenirea în țară a principelui Carol, 1929-1930

Romina SURUGIU, asist. univ. dr, FJSC, Universitatea din București

Agitator pe baricadă sau simplu copist într-un birou prăfuit și întunecos, voiu îndeplini cu aceeași liniște dar și cu aceeași credință care îmi angajează toată persoana fizică și morală, rosturile pe cari mi le vor indica împrejurările. Nu e vorba de noi doară, ci de funcțiunea pe care trebuie să o împlinim anonim aproape în marele tot al națiunii prin care trăim și în care ne pierdem.
(Nae Ionescu, Între geniu personal și virtute colectivă. Răspuns d-lui prof. Enric Otetelișanu, „Cuvântul”, an VI, nr. 1745, 1 martie 1930, p. 1)

Apărut în 1924, la București, cotidianul interbelic „Cuvântul” s-a distins, încă de la început, prin atitudinea sa politică și civică, angajantă, prin nenumăratele campanii de presă pe care le-a susținut. Sub conducerea lui Nae Ionescu, ziariștii de la „Cuvântul” s-au implicat în campanii de presă politice, sprijinind Partidului Național Țărănesc aflat în opoziție (1928-1929) și, ulterior, întoarcerea în țară a principelui Carol (1929-1930). O altă campanie de presă notabilă a fost și cea care a vizat „eliminarea politică” a premierului țărănist Iuliu Maniu, în 1930.

Articolele publicate în „Cuvântul” pe tema restaurației regale sunt, însă, cele mai potrivite pentru o analiză de sine stătătoare, întrucât ele se circumscriu cel mai bine ideii de campanie de presă văzută ca efort publicistic susținut, având drept scop crearea unui curent de opinie care să influențeze factorii sociali și politici către o anumită direcție de acțiune. Pe lângă bagajul important de idei și atitudini politice, această campanie este importantă și sub aspectul *principiului responsabilității sociale a jurnalistului*; în cazul de față, ipoteza noastră este că directorul ziarului, Nae Ionescu și gazetarii de la „Cuvântul” au încercat să creeze un curent de opinie favorabil revenirii în țară a principelui Carol.

Pentru început, vom prezenta contextul istoric al campaniei de presă a ziarului „Cuvântul”. La 12 decembrie 1925, prințul Carol, aflat în afara țării, anunță Casa Regală că refuză să se mai întoarcă în România și că renunță la calitatea sa de principe moștenitor, urmând a se stabili în străinătate. Trei săptămâni mai târziu, la 31 decembrie, Consiliul de Coroană aprobă renunțarea principelui la toate drepturile și prerogativele ce-i reveneau în calitate de moștenitor al Coroanei României și îl proclamă pe fiul lui minor, Mihai, ca principe moștenitor al Tronului. Se ajungea astfel la o situație de compromis, prin care Casa Regală soluționa „problema Carol al II-lea”. Era vorba de un principe non-conformist, greu de integrat în regulile stricte ale monarhiei, pe care propriul tată, regele Ferdinand I, avea

să-l caracterizeze drept „o creangă putredă în dinastie, pe care trebuie să o tai pentru a salva coroana”.

Parlamentul României ratifică, prin așa-numitul „Act de la 4 Ianuarie 1926”, hotărârea Consiliului de Coroană. Pentru perioada de timp rămasă până la majoratul prințului Mihai se instituie o Regență regală care urma să fie formată din Miron Cristea, patriarhul României, principele Nicolae, fratele lui Carol al II-lea și Gheorghe Buzdugan, președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție. Pentru numeroși români însă, actul abdicării lui Carol a fost considerat un rezultat direct al unui complot condus de Ion I. C. Brătianu, liderul Partidului Național Liberal.

Trei ani mai târziu, la 1 octombrie 1929, Gh. Buzdugan moare și, în locul lui, este numit Constantin Sărățeanu. Acesta a fost susținut pentru intrarea în Regență de către Iuliu Maniu, prim-ministrul guvernului țărănist la putere. La momentul respectiv, Nae Ionescu a criticat decizia lui Maniu, considerând că prezența lui Sărățeanu în Regență nu va face decât să slăbească puterea ei. Acesta a fost, de altfel, unul dintre motivele pentru care directorul ziarului „Cuvântul”, Nae Ionescu, se va declara dezamăgit de politica lui Iuliu Maniu, de la care așteptase o acțiune energică în direcția readucerii pe tron a lui Carol al II-lea.

Istoricul român Ioan Scurtu apreciază că, la începutul anului 1930, „curentul carlist” era deja o realitate; o parte a opiniei publice și numeroși oameni politici și ziariști erau de acord că singura soluție pentru situația de criză creată era revenirea la București a principelui Carol. Aceste opinii s-au reflectat într-un adevărat „război de presă”, purtat între ziarele liberale, care doreau menținerea actului de abdicare de la 4 ianuarie 1926, și respectiv gazetele pro-carliste, precum „Cuvântul” și „Epoca”. „În această dispută, guvernul Maniu se arăta «imparțial»: confisca atât ziarele care îl criticau pe Carol, cât și pe cele care îl laudau”, arată Ioan Scurtu, care menționează inclusiv poziția de principiu a lui Maniu în legătură cu cenzura presei (prim-ministrul țărănist

declara, în Parlament, că guvernul său, spre deosebire de cele liberale și averescane, confiscă ziarurile de la chioșcuri, după ce au fost tipărite și nu direct din tipografiile!).

În noaptea de 6 spre 7 iunie 1930, se întoarce în țară principele Carol. Condițiile acestui act politic au fost prezentate de istorici astfel: „Revenirea pe Tronul țării a lui Carol a fost sprijinită de P.N.Ț., respectiv, de Iuliu Maniu, în dubla sa calitate de șef de guvern și de partid, cu următoarele condiții: până când împrejurările o vor permite, principele Carol să facă parte din Regență, ca prim regent, în locul lui Constatin Sărățeanu, pentru a nu se tulbura ordinea constituțională, să renunțe la concubinajul cu Elena Lupescu (Wolf) și să refacă mariajul desfăcut în 1928, din inițiativa principesei Elena. Reîntors în țară, Carol, bucurându-se de sprijinul armatei, determină accelerarea demersurilor pentru proclamarea sa ca rege”.

Începuturile campaniei de presă a „Cuvântului” ar putea fi fixate fie în luna martie a anului 1929, când Nae Ionescu poartă un schimb de replici polemice cu Gr. N. Filipescu, directorul ziarului „Epoca” – publicație care susținea, discret, poziția principelui Carol –, fie în perioada mai – iunie 1929, când în „Cuvântul” apar o serie de articole critice la adresa instituției Regenței.

Trebuie menționat că, inițial, discursul pro-carlist a fost destul de vag; articolele de început scrise pe această temă, la „Cuvântul”, se referă mai degrabă la ceea ce dicretorul gazetei și colaboratorii săi identificau a fi viciul de fond al Regenței: aceea că este o instituție „pozitivistă”, democratică, fără prerogative mistice, care nu poate înlocui persoana monarhului. Astfel, este pus în discuție fundamentul politic al regenței – Constituția din 1923 – care stipula faptul că, în timpul minorității successorului la tron, puterile regale se exercită de către Regență. Nae Ionescu considera că tutela regală nu poate avea „plinătatea exercițiului prerogativelor regale”, afirmând: „cine pledează pentru lipsa de elemente mistice în regalitate pledează pentru republică. Dar deplinătatea funcțiilor regale nu o are un consiliu de regență decât dacă regele nu are o calitate mistică. Ergo: cine pledează pentru plinătatea regală a atribuțiilor regenței pledează pentru republică”. Deși discuția este purtată la un nivel general, unui cititor avizat nu-i va scăpa faptul că, încă de atunci, „Cuvântul” pleda pentru „un rege tânăr, îndrăzneț, tare” – trăsături pe care le putem ghici cu ușurință ca atribuite lui Carol al II-lea.

Campania de presă pentru revenirea lui Carol al II-lea devine, treptat, proeminentă în paginile „Cuvântului”. Încă din primul număr al gazetei pe anul 1930, Nae Ionescu semnează un articol pe această temă, încărcat de aluzii transparente la persoana principelui Carol al II-lea: „Regența nu poate avea și nici nu putea să aibă principial, prestigiu, față de un parlament liber ales (...). Nici acum, în ceasul al unsprezecelea nu ne vom da seama că avem nevoie de un stăpân?” Peste numai două zile, la 3 ianuarie 1930, „Cuvântul” publică un articol nesemnat, intitulat „Partidele politice și actul dela 4 Ianuarie”, în care se afirmă, tranșant: „Actul este nul. O vom dovedi”. Reacția autorităților este promptă: în ziua de 4 ianuarie sunt confiscate edițiile din

provincie și din Capitală ale ziarului, iar în ziua de 5 ianuarie – edițiile din provincie. Autoritățile se temeau, probabil, că ziarul va conține o pagină specială, dedicată actului de la 4 ianuarie 1926. G. Rezeanu, redactor la „Cuvântul”, comenta, în numărul din 9 ianuarie: „Așadar «Cuvântul» avu încă o dată cinstea de a fi împiedicat să apară. De astă dată faptul se petrece sub guvernarea democratică a d-lui Maniu și a fost săvârșit cu metode de brutalitate inedită. Nu e nimic. Cinci ani de necurmat război împotriva silniciei și a arbitrariului ne-au armat moralmente suficient împotriva unor atari încercări. Rând pe rând, d-nii Duca și Goga au folosit toate mijloacele pentru a stânjeni acțiunea «Cuvântului». Și confiscare și cenzura și suspendare”.

Articolele din „Cuvântul” nu se referă, încă, explicit, la persoana principelui Carol, dar ele încearcă, în mod evident, să pregătească opinia publică pentru o eventuală întoarcere a acestuia în țară. Nae Ionescu scrie, într-un editorial din luna ianuarie 1930, despre criza generalizată din stat („autoritatea statului se macină, funcțiunile sale fundamentale intră în dezagregare, partidul se destramă, guvernul se pulverizează, lumea sărăcește, viața publică e în paralizie”), precum și despre importanța monarhiei pentru reglarea vieții sociale și politice din România („... Coroana și regalitatea sunt puse dintr-odată sub cârma vremurilor și a contingentelor, refuzându-li-se rostul de arbitru **absolut** (subl. N.I.), adică exercitarea funcțiunii lor fundamentale”). În acest context, comentând atitudinea gazetei față de persoana lui Carol, Nae Ionescu afirmă destul de categoric: „ni s-a spus «carliști», (...) e fals, monarhiști, da, carliști, nu”.

Un alt fapt adus în discuție este lipsa de prestigiu a regenței regale, Nae Ionescu considerând că este nevoie de un „rege tânăr, sănătos și volnic”, care să acționeze ca un „arbitru cu puteri în adevăr hotărâtoare asupra vieții publice”. Criticile aduse ineficienței politice a regenței sunt însoțite de acuze la adresa fruntașilor țărăniști, considerați responsabili pentru criza din stat. „Șeful național-țărăniștilor a avut – scrie Nae Ionescu într-un comentariu politic din 20 februarie 1930 -, și are încă, posibilitatea de a normaliza viața noastră publică. A dorit-o, și a făgăduit-o chiar, când era în opoziție. (...) Odată instalat la guvern însă printr-o falsificare de perspectivă explicabilă, dar nu și scușabilă, caracteristică tuturor deținătorilor de putere, problema a dispărut. D. Maniu a luat locul pe care și-l pregătise, cu atâta îndemănare, dar și cu atâta cinism, Ion Brătianu, și întreține o situație anormală pentru că... poate să profite de ea”. Adjectivul „anormală” califică guvernarea țării de către regență; în opinia lui Nae Ionescu, perpetuarea acestei situații este încurajată de către oamenii politici, atât liberali, cât și țărăniști. Nae Ionescu afirmă chiar că poate dovedi oricând că „un rege slab este preferabil unei regențe cât mai puternice”, iar vina regenței este „una grozavă: CĂ EXISTĂ!”

Pe măsură ce înaintăm în timp, articolele din „Cuvântul” devin tot mai clare în intenția lor de a-l prezenta pe principele Carol drept unica soluție pentru redresarea României. Într-un editorial extrem de dramatic, Nae Ionescu deplânge faptul că ziarul condus de el a rămas singur în

apărarea „marelui ostracizat”: „Patru ani încheiați s-a dus, cu toate mijloacele incalificabile, o deșănțată campanie de defăimare a unui om. (...) Rând pe rând ne cădeau prietenii; astăzi un om politic, mâine un ziar. (...) Rămăsesem la foaia aceasta, singuri. Singuri, dar având de partea noastră istoria și dreptatea. Iar puțin mai la o parte, țara. Căci un singur succes le-a lipsit defăimătorilor: nu au putut ucide pe acel om în sufletul țării”. Argumentele sunt puse în umbră de metaforele care abundă în textul citat: „Și când El va trece, pe cal alb, pe drumurile țării, ager, voinic, senin și mândru, așa cum îl întâlnim astăzi la fiecare răscruce pe cărările sufletului nostru, vom fi bucuroși să putem rosti rugăciunea liberatoare: *et nunc dimittis servum tuum, Domine...* Și să plecăm fiecare într'ale noastre”. Devenea clară intenția directorului gazetei de a construi un mit în jurul lui Carol, prin intermediul căruia să stârnească un curent de simpatie față de principele în exil. Jurnalistul Nae Ionescu se transformă, treptat, articol cu articol, într-un adevărat propagandist; în discursul său, jumătățile de adevăr se combină cu imagini poetice, a căror simbolistică era ușor de descifrat: Carol era salvatorul, cel care urma să restabilească „principiul de autoritate prin restaurarea unei monarhii efective și instituirea politice prizei directe prin crearea adevăratului partid de masse”.

De la sfârșitul lunii martie a anului 1930, articolele pe teme politice din „Cuvântul” arată că vinovați pentru situația gravă a țării sunt oamenii politici români, care au luptat continuu, din 1859, împotriva monarhiei. Al. Kirițescu, redactor la „Cuvântul”, îl acuză direct pe Ion I. C. Brătianu că „l-a șters pe Carol al II-lea din șiragul regilor României”. Acuzațiile la adresa liberalilor vor continua și în alte articole, precum cel numit *Ofensiva liberală*, apărut în numărul din 3 mai 1930 în care se scrie că liberalii au dus permanent o politică anti-monarhică, și că resorturile acestei politici își au originea în „structura spirituală a liberalismului”, care presupune doar forme politice contractuale: „Pretenția liberalismului de a se măsura cu regalitate și cu dinastia (...) pornește pur și simplu din necesitatea instinctivă de a dizolva toate instituțiile al căror fundament e altul decât contractul social. Toată acțiunea liberalismului românesc merge în chip fatal către republică”. Și cu acest prilej, este adusă în discuție criza politică existentă în societatea românească, subliniindu-se că la baza acestei crize se află o problemă constituțională. („Această criză constituțională constă: 1, în existența unui rege minor, tutelat de un consiliu de regență lipsit de omogenitate și de prestigiu; 2, din prezența, peste graniță, a unui personaj vârstnic, perfect îndreptățit de fapt de a domni, și pe care țara îl consideră drept victimă expiatorie a unor forțe oculte”). Din aceeași serie de texte de presă antiliberale face parte și un comentariu semnat de un alt redactor de la „Cuvântul”, Nicolae Davidescu. Vorbind despre șefii partidului liberal, ziaristul citat constată că pentru aceștia, orice legătură stabilită cu principele Carol „echivalează cu o crimă față de care nici o pedeapsă nu e prea mică”.

Deja, numele lui Carol începuse să fie menționat destul de des în paginile „Cuvântului”. Nae Ionescu face apologia

„Stăpânului”, într-un text publicat la 10 mai 1930: „Țara? Dar veștile care sosesc din țară sunt unanime în a recunoaște că pretutindeni lumea se dorește după ordine, după siguranță, după un STĂPÂN. Lăsând la o parte iubirea plină de nădejdi care se îndreaptă PERSONAL către fostul principe moștenitor”.

Acuzat de liberali că pune la cale un complot pentru aducerea în țară a lui Carol, Nae Ionescu susține că acțiunea sa politică urmează cursul normal al istoriei: „Un organism sănătos intră în normalitate prin simplul joc al puterilor lui; căci și aci, ca și în altă parte, e valabilă formula: *vis mendī, catrīx naturae*. În virtutea acestei puteri vindecătoare a naturii, se vor anula deci efectele violenței de la 4 Ianuarie. Iar anularea ia formele unui proces natural: «vine Principele Carol» în același fel în care «se face ziuă», sau «se imprimăvărează». E nevoie de un complot pentru ca să se facă ziuă? Nu. De complot e nevoie pentru ca să NU se facă ziuă”.

Cu doar câteva zile înainte de revenirea lui Carol în țară, Nae Ionescu abordează, într-o serie de texte, contextul istoric în care se produsese actul de la 4 ianuarie 1926. Publicistul contestă legalitatea documentelor prin care principele renunțase la tron în favoarea fiului său, Mihai, neagă existența unei legături amoroase clandestine (imputată lui Carol) și respinge ideea că acesta nu și-ar dori să urce pe tron: „E clar deci că exilul pe care de bună voie și-l prescria Principele Carol, nu avea la bază nici o dezinteresare a Acestuia față de treburile țării, nici o așa-zisă aventură sentimentală, cum s-a acreditat în public de către partidul liberal. (...) „Dar cu aceasta, situația e netă: A vrut Principele Carol să renunțe la tron? NU. A renunțat, totuși? Dar de bună voie? NU. Are Principele Carol moralmente dreptul să se întoarcă în țară atunci când ar crede de cuviință? Categorie, DA”.

Citind cu atenție articolele de pe prima pagină a „Cuvântului”, începând cu 1 iunie 1930, putem sesiza, acum, faptul că în redacție, întoarcerea lui Carol devenise o certitudine. Astfel, în editorialul ediției din 1 iunie 1930, semnat de Al. Kirițescu, se scrie negru pe alb: „Nu mai există îndoială pentru nimeni: ceea ce TREBUIE să se întâmple, se va întâmpla. Este o certitudine pe care, dacă n-ar enunța-o oamenii, ar urla-o pietrele...”. Era clar că Nae Ionescu și „Cuvântul” erau direct implicați în acțiunea de aducere a lui Carol pe tronul României.

Sosirea principelui în țară este comentată elogios în ediția a II-a din 8 iunie 1930 a ziarului „Cuvântul”. Fără a aștepta decizia Parlamentului de la București, „Cuvântul” îl recunoaște drept rege pe Carol: „Nici un fel de jumătate de măsură; asta însemnează: CAROL – REGE”). Se încheia, astfel, campania de presă pentru readucerea principelui Carol în țară; articolele lui Nae Ionescu, dedicate persoanei noului rege, vor continua însă, o perioadă, în aceeași notă elogioasă și entuziastă. Era și momentul de apogeu al carierei de publicist a lui Nae Ionescu – ziarul său reușise să contribuie în mod substanțial la efortul partizanilor restaurației regale.

Judecând astăzi, prin prisma rezultatelor dezastruoase

ale politicii interne și externe a regelui Carol al II-lea, ne dăm seama că Nae Ionescu a greșit atunci când a implicat ziarul „Cuvântul” în acțiunea de sprijinire a lui Carol al II-lea. Campania de presă din „Cuvântul” reprezintă unul din vectorii importanți ai acțiunii de influențare a opiniei publice românești din epocă. Directorul ziarului și colaboratorii săi apropiați simțiseră în ce consta puterea presei și aplicaseră cu succes diverse tehnici de persuasiune: prezentarea unor date istorice incomplete, interpretarea incorectă sau părtinitoare a unor situații din epocă, inventarea sau căutarea unor vinovați și construirea unui personaj salvator, care ar fi putut să mântuie o nație.

Peste doar doi ani, însă, când ziarul este acuzat de alte publicații că a participat activ la acțiunea de restaurație regală, Nae Ionescu răspunde cu nonșalanță, negând realitatea: „Nu poate fi solidarizată în nici un fel noua ordine, a Restaurației, cu noi. Nu noi am făcut Restaurația – ci ea singură s-a făcut. Meritul nostru? Nici unul. Căci noi nu am acționat pentru înfăptuirea ei, ci numai am spus că ea se va înfăptui. (...) Noi am fost, în tot procesul Restaurației, numai gazetari: adică oameni cari orientează opinia publică asupra celor ce e firesc să se întâmple”.

Note

1. „Cuvântul” a apărut în următoarele perioade: 6 noiembrie 1924 – 1 ianuarie 1934; 21 ianuarie – 17 aprilie 1938; 14 octombrie 1940 – 24 ianuarie 1941. Antiliberal și monarhist ca orientare politică, ziarul a promovat opinii conservatoare, „împotriva rutinei și a lenei de cugetare democratizante”. Cuvântul era, după cum arată contemporanii epocii respective „un ziar politic independent, scris de intelectuali”, care își propunea să fie „un bun informator prețios și un sfătuitor cum se cade și în ale cărui coloane viața și oamenii publici, politica și interpretii, să se reflecteze așa cum sunt, fără aureolă, dar și fără diformitățile pe care mentalitatea de partid le atribuie prietenilor și adversarilor”.

2. Nae Ionescu, *Iuliu Maniu – om politic. Între dictatură și sugrumarea vieții*, „Cuvântul”, 23 iulie 1930, reprodus în: Nae Ionescu, *Roza Vânturilor, 1926-1933*, ed. îngrijită de Mircea Eliade, București, Ed. Cultura națională, 1937, p. 170-171.

3. Campania de presă este definită astfel: „O acțiune constantă și suficient de îndelungată a unei instituții de presă, care constă în accentuarea pentru o vreme a unei atitudini – opinii în legătură cu un fapt – cu o serie de fapte – cu bunul mers al unei instituții etc. Se vizează obținerea unui curent de opinie. De multe ori, impactul/rezultatele unei campanii de presă sunt greu de anticipat. În măsura în care campania de presă se realizează în serviciul binelui public, rezultatul ei este într-un timp oarecare benefic pentru bunul mers al societății. În măsura în care campania de presă se transformă într-un nesfârșit atac la persoană, în parainformare sau în suprainformare, publicul este supus unei diversiuni–dezinformări cvasi-sistematice, al cărei rezultat este de fapt, subinformarea (și, pornind de aici, reprezentarea

eronată asupra vieții reale sociale)” – Cristian Florin Popescu, *Dicționar explicativ de jurnalism, relații publice și publicitate*, București, Ed. Tritonic, 2002, p. 71.

4. Armand Călinescu, *Însemnări politice, 1916-1939*, ediție îngrijită de Al. Gh. Savu, București, Humanitas, 1990, p. 54.

5. Vezi, în acest sens, Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, București, Ed. Paideia, 1999, p. 163.

6. Potrivit lui Nae Ionescu, prin impunerea lui Sărățeanu în Regentă, Iuliu Maniu „a trădat prin aceasta intențiunile de stăpânire absolută – la un ipocrit adăpost al legilor – și a încurajat tendințele de suprimare a factorului de arbitraj în viața publică”, Nae Ionescu, *Demisia d-lui Maniu. II. Registrul greșelilor politice*, „Cuvântul”, an VII, nr. 2222, 29 iunie 1931, p. 1.

7. Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX (1918-1948)*, ed. cit., p. 208.

8. *Ibid.*

9. *Istoria României în date*, ediție coord. de Dinu C. Giurescu, București, Ed. Enciclopedică, 2003, p. 413.

10. Dora Mezdrea, biografa lui Nae Ionescu, fixează debutul campaniei la 23 august 1929 (vezi și Mezdrea, *Nae Ionescu. Biografia*, București, Ed. Acvila, 2002, p. 445).

11. „Art. 83 – Regele, în viață fiind, poate numi o regentă, compusă din trei persoane, care, după moartea regelui, să exercite puterile regale în timpul minorității succesorului tronului.” (*Constituțiunea României*, 1923).

12. Nae Ionescu, *Argumentele*, „Cuvântul”, an V, nr. 1445, 21 iunie 1929, p. 1.

13. Nae Ionescu, *Dictatura?*, „Cuvântul”, an V, nr. 1497, 23 iunie 1929, p. 1.

14. Nae Ionescu, *Unde duce incertitudinea*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1687, 1 ianuarie 1930, p. 1.

15. G. Rezeanu, *Apostazie*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1694, 9 ianuarie 1930, p. 1.

16. Nae Ionescu, *Criză de stat*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1707, 22 ianuarie 1930, p. 1.

17. Nae Ionescu, *Sub specie historiae*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1709, 24 ianuarie 1930, p. 1.

18. *Ibid.*

19. Nae Ionescu, *La o răscruce a vieții publice. „Cazul” generalului Averescu. II. Între aventură și anarhie*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1736, 20 februarie 1930, p. 1.

20. *Ibid.*

21. Nae Ionescu, *Tot despre „regi și regente”*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1744, 28 februarie 1930, p. 1.

22. Nae Ionescu, *„Vina regentei”*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1739, 23 februarie 1930, p. 1.

23. Citatul complet, în limba latină, este: „Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum.” (în traducere literală: „Acum lasă-l pe robul tău, Doamne, după cum ai spus.”; varianta adaptată este: „Acum mi-am văzut visul, Doamne, pot să mor.”)

24. Nae Ionescu, *„Și cei dintâi ca și cei din urmă”*. *După călătoria d-lui Argetoianu*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1746, 2 martie 1930, p. 1.

25. Nae Ionescu, *Politica „omului excepțional”*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1759, 15 martie 1930, p. 1.
26. Al. Kirițescu, *Noaptea tragică*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1803, 30 aprilie 1930, p. 1.
27. Nae Ionescu, *Ofensiva liberală*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1806, 3 mai 1930, p. 1.
28. N. Davidescu, *Liberalii și Principele Carol*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1812, 9 mai 1930, p. 1.
29. Nae Ionescu, „*Anticarliști*”, - *mâna sus!*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1813, 10 mai 1930, p. 1.
30. Puterea vindecătoare a naturii (lb. latină).
31. Nae Ionescu, *Sub semnul complotului*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1816, 14 mai 1930, p. 1.
32. Nae Ionescu, „*Renunțarea*”, „Cuvântul”, an VI, nr. 1834, 1 iunie 1930, p. 1.
33. Al. Kirițescu, *Fecioarele nebune și celelalte*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1834, 1 iunie 1930, p. 1.; vezi și Nae Ionescu, *Dinastia „de România”*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1840, 7 iunie 1930, p. 1, N. Davidescu, *Omul din prag*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1841, 8 iunie 1930, p. 1.
34. Nae Ionescu, *Dialectica zădărniceii*, „Cuvântul”, an VI, nr. 1842 (ed. a II-a), 9 iunie 1930, p. 1.
35. Nae Ionescu, *Sub interdicție*, „Cuvântul”, an VIII, 26 iunie 1932, reprodus în: Nae Ionescu, *Roza Vânturilor, 1926-1933*, ed. cit., p. 308.

